

ปักษาสวรรค์

ยูวดี คำอนันต์

1. ความสำคัญ

1.1 บทนำ

ปักษาสวรรค์ (*Sterlizia reginae* Ait.) เป็นไม้ตัดดอกที่มีสีสันสวยงามอีกชนิดหนึ่ง และเป็นไม้แตกกอที่มีการเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่สูงที่มีอากาศค่อนข้างเย็น ขยายพันธุ์โดยการแยกหน่อและใช้เมล็ด อยู่ในวงศ์ Sterliziaceae มีถิ่นกำเนิดเดิมอยู่ทางแถบอาฟริกาใต้ ไม้ดอกพันธุ์นี้มนุษย์ได้พยายามเสาะแสวงหาและนิยมนำไปปลูกเป็นไม้ประดับอย่างแพร่หลาย เนื่องจากดอกมีรูปทรงแปลกและสะดุดตา ต่างจากดอกไม้ชนิดอื่นๆ ไป

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ปักษาสวรรค์เป็นพืชที่มีลำต้นอยู่ใต้ดิน (rhizome) หรือที่เรียกว่ามีเหง้าอยู่ใต้ดิน ส่งใบขึ้นมาพื้นผิวดินทำให้เห็นเหมือนลำต้นเป็นกอมีลักษณะรายละเอียดส่วนต่างๆดังต่อไปนี้

- ราก ลักษณะรากเป็น fleshy root ถ้าปลูกอยู่ในกระถาง รากจะอัดกันแน่นขดกันกลมกันกระถาง รากอวบหนา เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.5 – 1.0 นิ้ว มีstorage food สูงมาก ทำให้ทนต่อสภาพอากาศแห้งแล้งได้ดีพอสมควร

- ลำต้น ลักษณะลำต้นเป็น pseudostem สูงประมาณ 2 – 5 ฟุต ถ้ารับประทานเข้าไปจะเป็นพิษ

- ใบ ลักษณะใบเป็นใบเดี่ยว แต่ละใบจะชูออกในทิศทางตรงกันข้ามสลับกันไปมา ทำให้มองเห็นรูปทรง ต้นแบนแผ่ออกคล้ายพัด ลักษณะใบเป็นรูปหอกคล้ายใบกล้วย หรือใบพุทธรักษา ยาวประมาณ 30 – 100 เซนติเมตร ก้านใบกลมแข็ง โคนใบกางเป็นกาบหุ้มซ้อน

สลับริงกันเป็นแผง ตอนปลายก้านแผ่เป็นตัวใบ ใบหนาเส้นใบขนานกัน ผิวใบฉาบด้วยขี้ผึ้ง บางๆ สีเทา ใบสีเขียวเข้มปนเทา สำหรับใบที่ยังอ่อนอยู่เส้นกลางใบจะมีสีแดง

- ดอก ลักษณะดอกเป็นดอกช่อแบบ spike คือมีหลายดอกในช่อเดียวกัน โดยแต่ละดอกจะติดกับก้านช่อดอก ไม่มีก้านดอกของตนเอง

ภายในดอกแต่ละดอกประกอบด้วย sepal 5 , petal 5, เกสรตัวผู้ 5 , เกสรตัวเมีย 1 , ovary มี 3 locale ช่อนอยู่ใต้กลีบดอกสีส้มทุกกลีบ

- ลักษณะผลและเมล็ด เป็นผลเดี่ยวแบบ capsule เมล็ดแข็งสีดำเป็นมัน มีพูสีส้มประที่ เมล็ดเป็นพวก hardy seed เช่นเดียวกับเมล็ดพุทธรักษา

1.2 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

ปักษาสวรรค์ชอบขึ้นในสภาพที่แสงแดดรำไรออกดอกได้ดีที่มีอากาศเย็น ความชื้นสูง ถ้าปลูกในระดับ 1000-1300 เมตรจากระดับน้ำทะเลจะให้ดอกที่มีก้านยาวสีเข้มตลอดทั้งปี ถ้าปลูกในระดับ 400-700 เมตรจากระดับน้ำทะเล จะให้ดอกตลอดปีเช่นกัน แต่ผลผลิตต่ำ ในช่วงฤดูร้อน ดอกมีขนาดเล็กสีซีด เมล็ดที่ได้เปอร์เซ็นต์ความงอกต่ำ อุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโต คือ อุณหภูมิประมาณ 25 องศาเซลเซียส

1.3 การตลาด

ผลผลิตของปักษาสวรรค์จะมากช่วงเดือนมกราคม-มีนาคม ช่วงนี้ราคาผลผลิตจะต่ำ และราคาผลผลิตจะดีขึ้นในช่วงเดือนกันยายน-ธันวาคม ผลผลิตปักษาสวรรค์ที่มาจากใต้หวัน ผลผลิตเฉลี่ย 3.89 ช่อต่อต้นต่อปี พันธุ์ที่มาจากออสเตรเลีย ผลผลิตเฉลี่ย 2.29 ช่อต่อต้นต่อปี

มูลค่าปักษาสวรรค์ที่ส่งจำหน่ายผ่านฝ่ายตลาดมูลนิธิโครงการหลวง ปี 2546 - 2548 มีมูลค่า 65,170 89,017 และ 126,048 บาท ตามลำดับ ซึ่งจากข้อมูลมูลค่าที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี แสดงว่าความต้องการของตลาดยังมีความต้องการอีกมาก

2. การขยายพันธุ์

2.1 วิธีการขยายพันธุ์

- การแยกหน่อหรือกอ
- การเพาะเมล็ด

การแยกหน่อหรือกอ

เมื่อต้นปักษาสวรรค์อายุ 2 ปีขึ้นไปจะมีจำนวนต้นในกอมากขึ้น สามารถแยกกอได้โดยใช้มีดตัดลำต้นใต้ดินให้ได้ลำต้นที่อยู่เหนือดินอย่างน้อย 1 ต้น จากนั้นนำมาแช่ในน้ำยากันเชื้อราประมาณ 10 นาที จากนั้นฝังให้แห้งก่อนนำไปปลูกในถุงหรือ กระถาง แล้วนำมาเลี้ยงในโรงเรือนที่มีการพรางแสง 70 % เมื่อมีการตั้งตัวดีแล้วจึงย้าย ลงปลูกในแปลงต่อไป

การเพาะเมล็ด

ก่อนทำการเพาะควรนำเมล็ดแช่สารละลาย G.A (gibberellia acid) ความเข้มข้น 50 p.p.m. แช่นาน 48 ชั่วโมง และนำมาแช่ในน้ำอุ่นอุณหภูมิ 50-55 องศาเซลเซียส นาน 1 ชั่วโมง เพื่อให้เปลือกของเมล็ดอ่อนตัวลงและดูดซับน้ำได้ง่ายขึ้น ทำให้การงอกของเมล็ดเร็วขึ้น

ส่วนผสมในการเพาะเมล็ด วัสดุสำหรับเพาะเมล็ด ใช้ขุยมะพร้าว : ทราย : พีทมอส อัตราส่วน 1 : 1 : 1 นำมาคลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วนำมาใส่ในตะกร้าประมาณ 1 ใน 3 ของตะกร้า หว่านเมล็ดให้กระจายแล้วกลบเมล็ดหนาประมาณ $\frac{1}{4}$ นิ้ว รดน้ำให้ชุ่ม ควรรักษาความชื้นอยู่ตลอดเวลา แต่อย่าให้แฉะจนเกินไป เมล็ดจะเริ่มงอกตั้งแต่ 30 วันขึ้นไป

2.2 การอนุบาล

เมื่อเมล็ดเริ่มงอก ขาวประมาณ $\frac{1}{2}$ นิ้ว ต้องรีบย้ายลงถุง ถ้าปล่อยให้ต้นกล้ายาวมาก จะย้ายยากเพราะว่าการเจริญของรากจะเร็วกว่าลำต้น ทำให้ส่วนของรากยาวกว่าส่วนที่เป็นลำต้นที่โผล่พ้นผิวดิน

อัตราส่วนของวัสดุปลูกมีดังนี้ คือ ขุยมะพร้าว : เปลือกข้าว : ดินใบไม้ผุ : ปุ๋ยหมัก : อัตราส่วน 4 : 3 : 2 : 1 หลังจากย้ายต้นกล้าลงถุงแล้ว ควรเลี้ยงต้นกล้าให้มีใบจริง 2-3 คู่ใบ ก่อนจะนำลงปลูกในแปลง ใช้เวลาประมาณ 6 เดือน ต้นปักษาสวรรค์ที่นำลงปลูกในแปลง ควรมีความสมบูรณ์แข็งแรงจึงจะให้ผลผลิตสูง

ภาพที่ 1 ต้นกล้าที่เริ่มแผ่ใบจริง

3. การเตรียมแปลงปลูกและวิธีการปลูก

3.1 การเตรียมแปลง

การเตรียมดินในแปลงปลูกควรกว้าง 1.20 เมตร มีส่วนผสมของดินร่วน ปุ๋ยคอกและแกลบ ผสมคลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วจึงนำต้นปักษาสวรรค์ลงปลูก ปักษาสวรรค์เป็นพืชที่ ชอบดินที่มีการระบายน้ำดี

3.2 การปลูก

หลังจากการเตรียมดินเสร็จแล้ว นำกล้าที่มีอายุ 6 เดือนขึ้นไปปลูกลงแปลง ระยะปลูก 0.80 x 0.80 เมตร เมื่อปลูกเสร็จแล้วรดน้ำให้ชุ่ม

4. การดูแลรักษา

4.1 การจัดการด้านความชื้นแสง

หลังจากปลูกต้นปักษาสวรรค์แล้วควรมีการพรางแสงด้วยซาแลน 50 %

ภาพที่ 2 ฝักที่เริ่มเปลี่ยนสี

4.2 ปุ๋ย

หลังจากการปลูกแล้ว เมื่อปักษาสวรรค์ตั้งตัวดีแล้ว เริ่มให้ปุ๋ย โดยการให้ปุ๋ยน้ำสูตรของมูลนิธิโครงการหลวง อาทิ คีย์ละ 2 ครั้ง
สูตรปุ๋ยน้ำ ต่อน้ำ 20 ลิตร

	<u>A</u>	<u>B</u>
กรดไนตริก	20 ซีซี.	40 ซีซี.
12 - 60 - 0	1,080 กรัม	-
15 - 0 - 0	-	1,420 กรัม
13 - 0 - 46	800 กรัม	800 กรัม
แมกนีเซียมซัลเฟต	520 กรัม	-
ยูนิเลท	50 กรัม	-

4.3 โรคและแมลง พบว่ามีโรคแมลงรบกวนน้อยมาก

โรคที่พบคือโรคโคนเน่า ส่วนแมลงที่พบจะมีหนอนกัดกินยอดและฝัก รวมทั้งมดมาดูดกินน้ำหวานบริเวณดอกแต่ไม่สร้างความเสียหายแก่ดอก เนื่องจากลักษณะของต้นปักษาสวรรค์ มีใบที่เป็นมันมีขนาดใหญ่และหนา มีความแข็งแรงมาก จึงมีความทนทานต่อการเข้าทำลายของโรคและแมลง

4.4 การให้น้ำ

ให้น้ำอาทิตย์ละ 2-3 ครั้ง แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นกับสภาพแวดล้อม อย่าให้น้ำขังและแฉะจนเกินไป หากมีน้ำขังจะทำให้ระบบรากเน่าเสียหาย ดังนั้นควรเลือกปลูกในที่ที่ไม่แฉะและน้ำท่วมขัง

5. การเก็บเกี่ยว

ภายในช่อหนึ่งๆของปักษาสวรรค์ จะมีดอกประมาณ 3-5 ดอก เมื่อดอกแรกบานให้เก็บผลผลิตได้ ก้านช่อดอกควรตั้งตรง ก้านช่อดอกใหญ่ กลีบดอกสีเหลืองเข้ม ตัดแล้วรีบนำมาแช่น้ำทันทีและเก็บไว้ในที่ร่ม ก่อนส่งตลาดควรห่อดอกด้วยกระดาษเพื่อป้องกันดอกช้ำ อายุการปักแจกัน ประมาณ 3 อาทิตย์ เนื่องจากก้านดอกมีขนาดใหญ่และแข็งทำให้มีอายุการปักแจกันค่อนข้างนาน

การจัดมาตรฐาน

<u>ชั้นพิเศษ</u>	1) ความยาวก้านดอกถึงคอดอก 70 เซนติเมตร 2) ความยาวของปลีดอก 18 เซนติเมตร
<u>ชั้น 1</u>	1) ความยาวก้านดอกถึงคอดอก 60 เซนติเมตร 2) ความยาวของปลีดอก 16 เซนติเมตร
<u>ชั้น 2</u>	1) ความยาวก้านดอกถึงคอดอก 50 เซนติเมตร 2) ความยาวของปลีดอก 14 เซนติเมตร
<u>ชั้น 3</u>	1) ความยาวก้านดอกถึงคอดอก 40 เซนติเมตร 2) ความยาวของปลีดอก 14 เซนติเมตร

6. การผสมพันธุ์

ต้นปักษาสวรรค์ที่มีอายุ 1 ½ ปีขึ้นไปจะเริ่มแตกกอ และจะเริ่มออกดอก ดอกปักษาสวรรค์มีเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมียในดอกเดียวกัน จึงสามารถผสมพันธุ์ในดอกเดียวกันได้ แต่ในทางปฏิบัติควรผสมเกสรข้ามต้น ลูกที่ได้ออกมาจะมีลักษณะที่ดีมากกว่าลักษณะที่ไม่ดี ต้นปักษาสวรรค์ที่โตเต็มที่ จะเริ่มแทงช่อดอกออกมา ส่งก้านช่อดอกตรงยาวสูงขึ้นเหนือความสูงของใบและดอกเริ่มบาน เมื่อดอกบานจะสังเกตเห็นเกสรตัวเมียเริ่มโผล่ออกมาที่ปลายกาบหุ้มเกสรตัวเมีย จะมีน้ำเมือกเป็นยางใสเหนียวๆออกมา ส่วนเกสรตัวผู้จะอยู่ภายในกาบหุ้มเกสรสีน้ำตาล ส่วนที่กาบแผ่

คล้ายกลีบดอก เมื่อคลี่กลีบสีน้ำเงินออกจะเห็นเกสรตัวผู้สีขาวชุ่นกระจายอยู่ ใช้ปลายพู่กันเขี่ยเกสรตัวผู้ออกมาใส่ภาชนะ และใช้พู่กันแต้มเกสรตัวผู้ไปป้ายเกสรตัวเมีย หลังจากการผสมพันธุ์ดอกแรกแล้วอีก 2-3 วัน ก็ผสมพันธุ์ดอกที่ 2 และดอกที่ 3 ตามลำดับ ภายในช่อหนึ่งๆจะมีดอกบานอยู่ประมาณ 3-5 ดอก การผสมพันธุ์ไม่ควรเกิน 3 ดอก จะได้เมล็ดที่สมบูรณ์ เปอร์เซนต์การงอกสูง หลังจากผสมพันธุ์แล้วประมาณ 155 วันสามารถเก็บฝักได้ ใน 1 ฝักมีเมล็ดประมาณ 65 เมล็ด

การเก็บเมล็ดพันธุ์ หลังจากผสมพันธุ์แล้ว รังไข่จะขยายโตขึ้นจนเห็นรูปร่างเป็นฝัก ทิ้งไว้จนฝักแก่ โดยสังเกตฝักที่แก่จัดจะมีสีน้ำตาลเข้มและเริ่มแตกบริเวณส่วนปลายของฝักก่อนฝักหนึ่งๆของปักษาสวรรค์จะมี 3 ช่อ แต่ละช่อจะมีเมล็ดอยู่ 2 แถว ฝักหนึ่งๆจะมีเมล็ดอยู่ 6 แถว เมล็ดมีสีดำ เปลือกแข็งและมีจุกสีเหลืองที่หัวของเมล็ด

ภาพที่ 3 ฝักที่แก่เต็มที่ อายุได้ 155 วัน

ภาพที่ 4 ลักษณะเมล็ดที่ติดอยู่ในฝัก

7. การบรรจุหีบห่อ

หุ้มก้านดอกด้วยสำลีชุบน้ำหรือสารเคมี ห่อดอกด้วยกระดาษเคลือบแว็กซ์ หรือกระดาษขาวบาง อาจนำมามัดรวมกัน 5 ช่อ โดยให้ดอกหันไปทางเดียวกันแล้วใช้กระดาษสีขาวห่ออีกครั้งหนึ่ง วิธีนี้จะช่วยลดความเสียหายจากการชำได้ แล้วบรรจุลงกล่อง อย่าให้ดอกเคลื่อนที่ระหว่างขนส่ง

8. การใช้สารเคมี

แช่ในสารละลายที่ประกอบด้วย น้ำตาลซูโครส 10 เปอร์เซ็นต์ 8-HQC 250 มิลลิกรัม/ลิตร และกรดซิตริก 150 มิลลิกรัม/ลิตร นาน 2 วัน

9. การเก็บรักษา

เก็บรักษาในที่อุณหภูมิสูงกว่า 6-7 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 85-90 เปอร์เซ็นต์ ตามปกติดอกตูมที่ยังไม่เห็นสี จะเก็บรักษาได้นานประมาณ 4 สัปดาห์ ที่อุณหภูมิ 7 องศาเซลเซียส หากเก็บรักษาที่อุณหภูมิต่ำกว่านี้ จะทำให้เกิดอาการสะท้านหนาว ซึ่งส่งผลให้ดอกและกลีบประดับเป็นสีน้ำตาล และดอกอาจจะไม่บาน ในการเก็บรักษาในระยะสั้นๆ อาจเก็บรักษาที่อุณหภูมิ 12-15 องศาเซลเซียส